پرسیار و وەڵام

هەرێمی کوردستان – عێراق
سێکتەری نەوت و غاز

ئەنجومەنی
هەرێمی بۆ
کاروباری نەوت و گاز

Questions & Answers

Kurdistan Region – Iraq
Oil & Gas Sector

THE REGIONAL
COUNCIL FOR
OIL & GAS AFFAIRS

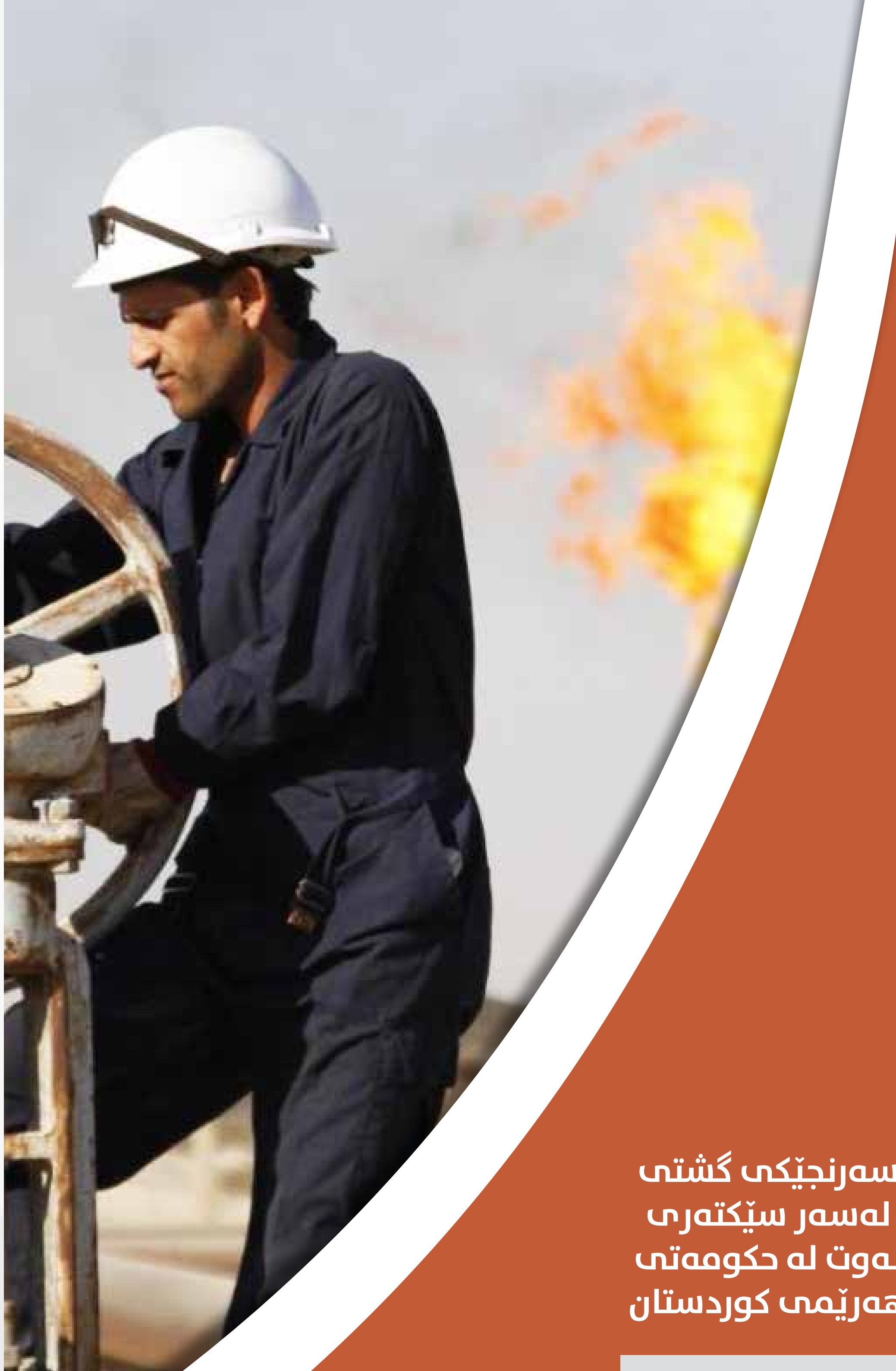

سەرنجێکی گشتی لەسەر سێکتەری نەوت لە حکومەتی هەرێمی کوردستان

١.مەبەست چییە لە ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز لە حکومەتی هەرێمی کوردستان (RCOGA)؟

ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز لە حکومەتی هەرێمی کوردستان لەسەر بنەمای «یاسای نەوت و گاز لە هەرێمی کوردستان - عێراق» (یاسای ژمارە (٢٢)ی ساڵی ٢٠٠٧) دامەزراوە.

- ئەرکەکانی ئەنجومەنی هەرێمیی بریتین لە:

١. دارشتنی بنەما سەرەکییەکانی سیاسەتی نەوت، و پلانی گونجاو و گەشەپێدانی کێڵگەکان و هەر هەموارکردنێك لەو بنەمایانەدا ئەنجام بدرێت لە هەرێمدا.
ب. پەسەندکردنی گرێبەستە نەوتییەکان.
ج. سنووردانان بۆ ئاستی بەرهەمهێنانی نەوت و گاز لە ناوچەکەدا بەپێی بەندەکانی ماددەی ١١٢ لە دەستوری فیدراڵی.

- ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز پێکهاتووە لە:

- سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، وەك سەرۆکی ئەنجومەن
- جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، وەك جێگری سەرۆکی ئەنجومەن
- وەزیری سامانە سروشتییەکان، وەك ئەندامی ئەنجومەن
- وەزیری دارایی و ئابووری، وەك ئەندامی ئەنجومەن
- وەزیری پلاندان، وەك ئەندامی ئەنجومەن

بەهۆی گرنگی و بایەخی سێکتەری نەوت لە بواری ئابوری کوردستاندا، ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز وەك باڵاترین دەسەڵات کار دەکات لە رێکخستنی سێکتەرەکەدا و بە شێوەیەکی ستراتیژی چاودێری کاروباری وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دەکات، و هاوکار دەبێت لەسەر دامەزراندنی رێوشوێنێکی هاوسەنگ و بێ کەموکورتی کە رێ بۆ شەفافیەت و لێپرسینەوە خۆش دەکات، تا زیاتر چاودێری بکرێت و بریاری بە کۆمەڵ و وردتریان لێ بدرێت.

٢. جیاوازی چییە لە نێوان بەرپرسیارێتییەکانی ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز و بەرپرسیارێتییەکانی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان؟

یاسای نەوت و گاز بە دەقی روون و ئاشکرا ئەرك و بەرپرسیارێتی هەر یەکە لە ئەنجومەنی هەرێمیی و وەزارەتی سامانە سروشتییەکانی لە یەکتر جوداکردۆتەوە، بەپێی ماددەی (پێنجەم) لە یاساکە ئەنجومەنی هەرێمیی بەرپرسە لە دارشتنی سیاسەتی سێکتەری نەوت و گاز و پەسەندکردنی گرێبەستەکان، بەڵام وەزارەتی سامانە سروشتییەکان بەپێی بەشی (چوارەم) لە یاساکە (ماددەکانی شەشەم تاوەکو نۆیەم) لە یاسای ژمارە ٢٢ی ساڵی ٢٠٠٧ تایبەت بە یاسای نەوت و گاز لە هەرێمی کوردستان کە لە بەرواری (٩)ی ئابی ساڵی ٢٠٠٧ چۆتە بواری جێبەجێکردنەوە، بەرپرسە لە گەشەپێدانی سامانە سروشتییەکان لە هەرێم.

وەزارەتی سامانە سروشتییەکان گفتوگۆ و رێککەوتن ئەنجام دەدات و گرێبەستی نەوتی لەگەڵ ئەو کۆمپانیایانەدا واژۆ دەکات کە دەیانەوێت لە بواری دۆزینەوەی هایدرۆکاربۆنات و کانزاکانی تردا سەرمایەگوزاری بکەن لە هەرێمدا. هەروەها وەزارەت مۆڵەت دەبەخشێت بە گواستنەوە و عەمبارکردنی کەرەستەکانی ژێرخان و پرۆسەی بەرهەمهێنانی هایدرۆکاربۆن و کانزاکان، لەگەڵ پرۆسەی پاڵاوتن و بەرهەمهێنانی پترۆکیمیاوی و خستنەبازاریان و بەرپرسە لە جێبەجێکردنی هەموو مۆڵەتەکان بەو مەرجەی پێشتر لەلایەن ئەنجومەنی هەرێمییەوە پەسەند کرابێت.

رۆڵی ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز بریتییە لە دەستەبەرکردنی چاودێری و دانانی سیاسەتی گشتی بۆ سێکتەرەکە و پەسەندکردنی گرێبەستە سەرەکییەکان، لە کاتێکدا رۆڵی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان بریتییە لە جێبەجێکردن و پیادەکردنی سیاسەتی سێکتەری نەوت و گاز بەتەواوی و بەو جۆرەی بریاری لێ دراوە، هەروەها گەشەپێدانی سێکتەرەکە و واژۆکردنی گرێبەست لەگەڵ پێدانی مۆڵەت.

٣. لەسەر چ بنەمایەکی یاسایی حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕیاری دا بە هەناردەکردن و فرۆشتنی نەوتی هەرێمی کوردستان لە ڕێگەی بۆریی نەوتی هەرێمی کوردستان؟

حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ڕێکەوتی ٢٠١٤/٥/٢٢ و لە دوای بڕینی بەشە بودجەی هەرێمی کوردستان لەلایەن حکومەتی فیدراڵی لە مانگی شوباتی ٢٠١٤، بڕیاریدا بە هەناردەکردن و فرۆشتنی ڕاستەوخۆی نەوت بۆ دابینکردنی مووچەی مووچەخۆران و پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و ئەنجامدانی ئەرکەکانی ئەویش لەبەر ڕۆشنایی بڕگەی (دووەم) لە ماددەی (شەشەم) لە یاسای پەرلەمانی کوردستان ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠١٣ تایبەت بە دیاریکردن و وەرگرتنی بەرکەوتە (مستحقات) داراییەکانی هەرێمی کوردستان-عێراق لە داهاتە ئیتیحادییەکان کە تیایدا هاتووە: (پێویستە لەسەر حکومەتی هەرێم ئەو ڕێکارانەی بە گونجاویان دەبینێت بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بۆ وەرگرتنی مافە داراییەکانی خۆی بگرێتەبەر، لە نێوانیشیان دا بەرهەمهێنان و هەناردەکردن و فرۆشتنی نەوتی خاو و گاز بۆ پڕکردنەوەی سەرجەم ئەو بەرکەوتانە (مستحقات) کەوا حکومەتی ئیتیحادی خۆی دەگرێت لە دانەوەیان، چ بەر لە بەرکاربوونی ئەم یاسایە بێت یان لە دوایی و ئاگادارکردنەوەی پەرلەمان لێیەوە).

٤. حکومەتی هەرێمی کوردستان مانگانە چەند بەرمیل نەوت دەفرۆشێت؟

بەهۆی چەند هۆکارێکەوە ڕێژەی ئەو نەوتەی حکومەتی هەرێم دەیفرۆشێت لە هەر ماوەیەکدا جیاوازە، لەوانە: ئاستی دەرهێنانی نەوت و ڕێژەی عەمبارکردن و بوونی خواست لەسەر بەکارهێنانی نەوت لە ناوخۆدا، هەروەها ئاستی بەکارهێنانی لە سێکتەرەکەدا و پاڵاوتن و چارەسەرکردنەوەی نەوتی بەفیڕۆچوو، لەگەڵ ئاڵوگۆڕی بازرگانی، و گرێبەستە واژۆکراوەکانی فرۆشتنی نەوت.
لەگەڵ ئەوەشدا، ڕاپۆرتی پێداچوونەوەی گشتیی کۆمپانیای (دیلۆیت)ی نێودەوڵەتی بۆ وردبینی، ئاماژە بەو ماوەیە دەدات کە نەوتی تیادا هەناردە کراوە و ڕاپۆرتەکەی تیادا ئامادە کراوە (واتا ڕاپۆرتی ٦ مانگی یەکەم لە ساڵی ٢٠١٧)، جا ئەو نەوتە بە بەرمیل لە ڕێی بۆرییە نەوتەکان یان لە ڕێی تانکەرەکانەوە هەناردە کرابێت. (تکایە بڕوانە خشتەی ژمارە (١)ی ڕاپۆرتی دیلۆیت). هەروەها دەتوانیت تێکڕای ژمارەی بەرمیلە نەوتی هەناردەکراو و بەکارهێنراو دەربکەیت بە دابەشکردنی بەرمیلە نەوتەکان بەسەر ژمارەی ڕۆژەکانی ئەو ماوەیەی کە ڕاپۆرتەکە دەیگرێتەوە.

٥. ئایا بەرهەمی نەوتی هەرێم هەر هەناردە دەکرێت، یان لە ناوخۆشدا بەکاردەهێنرێت؟

بەرهەمی نەوتی هەرێم هەناردە دەکرێت و لە ناوخۆشدا بەکاردەهێنرێت. نەوت لە ناوخۆدا «بۆ بەکارهێنانی ڕۆژانە» بەشێوەی (کیرۆسین/ گازی شل)، یان بۆ «بەرهەمهێنانی پیشەسازی» (فیوڵ ئۆیڵ/ نەفتا)، یان بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا (دیزڵ) بەکاردەهێنرێت.
بە مانایەکی تر، بەشێك لە نەوتی بەرهەمهێنراو لە کوردستاندا بۆ پێداویستی ناوماڵ و کۆمپانیاکان و کارگەکان و سووتەمەنی ئۆتۆمبێل و وێستگەکانی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا بەکاردێت، بەشێکی زۆریشی لە بازاڕە نێودەوڵەتییەکاندا دەفرۆشرێت و دەبێتە دابینکەری ئەو داهاتەی کە هەرێم زۆر پێویستی پێیەتی بە تایبەتی بۆ دابینکردنی مووچەی مووچەخۆرانی هەرێمی کوردستان لە دوای بڕینی بەشە بودجەی هەرێمی کوردستان لەلایەن حکومەتی فیدراڵییەوە لە مانگی شوباتی ٢٠١٤.

٦. چۆن حکومەتی هەرێمی کوردستان نەوت هەناردە دەکات؟

نەوتی هەرێمی کوردستان بە دوو شێواز هەناردەی دەرەوە دەکرێت:
- لە ڕێی ئەو بۆرییە نەوتانەی کە دەگەنە تورکیا.
- لە ڕێی ئەو تانکەرانەی کە نەوت بە وشکانیدا دەگوێزنەوە بەرەو تورکیا.

هەر کە نەوتی هەرێم دەگاتە تورکیا، دەفرۆشرێت بە کڕیاران لە هەموو وڵاتانی جیهان و پاشان لە ڕێی ئاوەوە دەگوازرێتەوە.

٧. مەبەست لە "ئاڵوگۆڕی بازرگانی" چییە؟

ئاڵوگۆڕی بازرگانی جۆرێکە لە جۆرەکانی بازرگانیکردن، تیایدا بەشێك لە داهاتی نەوتی حکومەت تەرخان دەکرێت بۆ گۆڕینەوەی بە نرخی بەرهەمەکان یان بە خودی بەرهەمەکان.
بۆ نموونە، بۆ دابینکردنی بڕی پێویستی دیزڵ بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی وزە لە هەرێم، هەندێك جار حکومەتی هەرێم نەوتی خاو دەدات بە بازرگانەکانی ناوخۆ لە بەرامبەر دابینکردنی دیزڵ و گواستنەوەی بە تانکەر بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی وزە یان هەر بەرهەمێکی تر بەرامبەر بە نەوت.
لە سوودەکانی ئاڵوگۆڕی بازرگانی ئەوەیە کە پاشەکەوتی پارە دەکات لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە بۆ ئەوەی بتوانێت مووچە و خەرجییەکانی کەرتی تەندروستی و فێرکردن و کارەبا یان خەرجییە لەپێشینەکانی تری پێ دابین بکات.

٨. مەبەست لە "گرێبەستی بەرهەمهێنانی هاوبەش (PSCs)" چییە و چۆن کار دەکات؟

بەپێی بەشی (دەیەم) لە (یاسای ژمارە ٢٢ی ساڵی ٢٠٠٧)ی تایبەت بە یاسای نەوت و گاز لە هەرێمی کوردستان بە ناونیشانی (گرێبەستی بەشداریکردنی بەرهەمهێنان) کە پەرلەمانی کوردستان لە ڕۆژی ٢٠٠٧/٨/٦ پەسەندی کردووە، هەرێمی کوردستان شێوازی گرێبەستی بەرهەمهێنانی هاوبەش پەیڕەو دەکات بۆ دۆزینەوە و گەشەپێدانی سێکتەری نەوت و گاز. لە یاسای نەوت و گاز (لە ماددەی ٣٧ی یاساکەدا) بە ڕوونی تیشك خراوەتە سەر پرەنسیپی ئەو گرێبەستانە. ئەو کۆمپانیایانەی کە بەشدارن لەم جۆرە گرێبەستەدا بەشدار دەبن لە قازانج و زیاندا بەهۆی خەرجییەکانیان لە دۆزینەوەی نەوت و گازدا، و کۆمپانیاکان کاتێك خەرجییەکانیان وەردەگرنەوە کە بگەنە بیرێکی نەوت کە بە لایەنی کەم ڕۆژانە پێنج هەزار بەرمیل نەوت بەرهەم دێنێت بە بەردەوامی لە ماوەی ١٢ مانگدا. بە پێچەوانەوە، ئەوا تەنها کۆمپانیاکە بەرپرسیارێتی زیانەکان دەگرێتە ئەستۆ و حکومەتی هەرێمی کوردستان بەرپرسیارێتی هەڵناگرێت .
لە کاتی بازرگانیکردن بە بەرهەمەکانی نەوت و گازەوە، ڕێژەیەکی دیاریکراو لە بەرمیلە نەوت بۆ گێڕانەوەی (خەرجی دەرهێنانی نەوت)ی کۆمپانیاکان تەرخان دەکرێت، ئەو ڕێژە بەرهەمهاتووەش کە دەمێنێتەوە لە نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکاندا (IOC) دابەش دەکرێت. بۆ زانیاری زیاتر لەسەر شێوازی دابەشکردنی بەرهەمەکانی نەوتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەردانی ئەم لینکە بکە:
http://mnr.krg.org/index.php/en/the-ministry/contracts/new-psc

٩. چۆن داهاتی نەوت ئەژمار دەکرێت؟

داهاتی نەوت بریتییە لە پارەی نەوتی فرۆشراوی هەناردەکراو لە پاش دەرکردنی ڕسوماتی بۆرییە نەوتەکان و ڕسوماتی عەمبارکردن و پێدانی پارە بە کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی نەوت بەپێی گرێبەستی بەرهەمهێنانی هاوبەش و خەرجی گواستنەوەی نەوتی خاو بە تانکەر لە کێڵگە نەوتییەکانەوە بۆ دەروازەی ڕۆکردنی بۆرییە نەوتەکان، بۆ نموونە، خەرجی گواستنەوە لە کێڵگەی نەوتی شێخان-ەوە بەرەو تورکیا. بێجگە لە پارەی نەوتی فرۆشراوی هەناردەکراو لەگەڵ شیرینی گرێبەستی کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان (IOC)، داهاتی نەوت پارەی نەوتی فرۆشراوی ناوخۆ و بەرهەمە پاڵێوراوەکانیش دەگرێتەوە.

١٠. بۆچی نەوتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە نرخی کەمتر لە نرخی نەوتی خاوی برنتی جیهانی دەفرۆشرێت؟

چەندین هۆکاری جۆراوجۆر کاریگەرییان هەیە لەسەر نرخی نەوت، کە تەنها بریتی نییە لە «خواست و خستنەڕوو» یان گۆڕانکارییە سیاسییەکانی ناوچەکە، بەڵکو پەیوەندیشی بە کوالێتی نەوتەوە هەیە.
لە ڕاستییدا، جۆری نەوتی بەرهەمهاتوو لە وڵاتێکەوە بۆ ئەوی تر یان لە ناوچەیەکەوە بۆ ئەوی تر جیاوازە، گرنگترین جیاکارییەکانی کوالێتی بریتییە لە چڕی نەوت و ڕێژەی کبریت تیایدا. چڕی نەوت بەپێی قورسی و سووکی یان بەپێی ڕێژەی کبریت تیایدا لێکدەدرێتەوە کە دابەش دەبێت بۆ دوو جۆر، پێیان دەوترێت: (نەوتی شیرین) و (نەوتی ترش). ئاشکرایە نەوتی خاوی سووك، ڕێژەی کبریت تیایدا کەمە (واتا ترشێتی کەم بێت) نرخەکەی زیاترە لە نەوتی خاوی قورس، ڕێژەی کبریت تیایدا زۆرە، بەشێك لەو جیاکارییەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە نەوتی خاوی سووك ئاسانتر ئامادە دەکرێت.
سەبارەت بە نەوتی هەرێمی کوردستان، بڕێکی زۆری پێکهاتووە لە نەوتی جۆری قورس و ترش، ئەمەش هۆکارێکە بۆ ئەوەی بە نرخێکی هەرزانتر بفرۆشرێت. هەروەها ڕکابەرییش لە بازاڕی نەوتدا هۆکارێکی ترە بۆ دابەزینی نرخی نەوت، و ناکۆکییەکانی هەرێم لەگەڵ بەغدا و ئەو جۆرە هەناردەکردنە سنووردارەی هەرێمیش هۆکارێکی ترە بۆ ئەوەی هەرێمی کوردستان ڕکابەری زیاتر بکات و بەرهەمی نەوت بفرۆشێت و بیکاتەوە بە پارە.

١١. بۆچی جیاوازی هەیە لە نێوان داهاتی نەوتی ئاشکراکراو لەلایەن حکومەتی هەرێم و نرخی سەرجەم ژمارەی بەرمیلی نەوتی هەناردەکراو کە لێك دەدرێت لە نرخی بەرمیلێك نەوت؟

جیاوازییەکە دەگەڕێتەوە بۆ نرخی نەوتی خاوی فرۆشراو لە نێوان ئەوەی کە حکومەتی هەرێم ڕایگەیاندووە و ئەوەی کە بە نەختی وەریگرتووە، پێش ئەوەی پارە نەختینەکە بگاتە دەستی حکومەتی هەرێم چەند خەرجییەکی تری لێ دەردەکرێت کە بریتیین لە ڕسوماتی بۆرییە نەوتییەکان و ڕسوماتی تێرمیناڵی بارکردن، و ئەو پارانەی دەدرێنە کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی نەوت بەپێی گرێبەستی بەرهەمهێنانی هاوبەش و خەرجی گواستنەوەی تانکەرەکان.
(بۆ زانیاری زیاتر لە بارەی چۆنییەتی ئەژمارکردنی داهاتی نەوت، تکایە سەیری پرسیار و وەڵامی ژمارە ٩ بکە).

١٢. داهاتی نەوت چۆن خەرج دەکرێت؟

داهاتی نەوتی بەدەستهاتوو بەپێی بودجەی ساڵانەی دیاریکراو لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە خەرج دەکرێت، بەپێی ئەولەویات و پێداویستیی ناوچەکان.
نزمیی نرخی نەوت لە سێکتەرێکی گەورەی وەك نەوت و گاز ئەوە دەگەیەنێت کە داهاتی نەوت لەم ساڵانەی دواییدا بە تەواوی بۆ مووچەی زیاتر لە ١,٢ ملیۆن هاووڵاتیی مووچەخۆر لە فەرمانبەری کەرتی خزمەتگوزاری مەدەنی و هێزەکانی پێشمەرگە و ئاسایشی ناوخۆ و کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان و ئەنفالکراوان و خانەنشینان و سوودمەندانی تەرخانکراوی چاودێری کۆمەڵایەتی خەرج کراوە. پلانی حکومەتی هەرێم سەرلەنوێ داڕشتنەوە و ڕێکخستنەوەی پێکهاتەی کەرتی گشتی و چاکسازیکردنە لە داهاتە نا نەوتییەکاندا بۆ ئەوەی لەو ڕێیەوە مووچە دابین بکرێت و بەشی زۆری داهاتی نەوتیش بۆ هەمەجۆرکردنی بواری ئابووری و بەهێزکردنی ئەو سێکتەرانە تەرخان بکرێت کە خۆیان داهاتیان هەیە، وەك: کەرتەکانی کشتوکاڵ، پیشەسازی و گەشتوگوزار.
داهاتی نەوت سنووردارە و نرخی نەوت ناجێگیرە، بۆیە تەنها لە ڕێی هەوڵەکان بۆ پشت نەبەستن بە داهاتی نەوت دەتوانین ئامانجی ڕاستەقینەی خۆمان بپێکین کە بریتییە لە کوردستانێکی جێگیر.

١٣. چۆن کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان (IOC) سوود دەگەیەنن بە ئابووریی ناوخۆی کوردستان؟

• **بەرهەمهێنانی نەوت:** کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕن لە دۆزینەوە و دەرهێنانی نەوت. توانا و شارەزایی تەکنۆلۆژیا و توانای هونەری و ئەزموونی جیهانی و توانای دارایی بەهێز و سەرچاوەی دارایی کۆمپانیاکان هۆکارن بۆ ئەوەی نەوت بە هەرزانترین نرخ بەرهەم بهێنن بێ ئەوەی حکومەت ناچار ببێت ڕاستەوخۆ پارەیەکی زۆر خەرج بکات بۆ دابینکردنی کەرەستە و پێداویستی ژێرخان بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە.

• **هەلی کار:** بەپێی نوێترین زانیاری ورد، کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان زیاتر لە ٤,٥٠٠ کارمەندیان لە کوردستان دامەزراندووە، کە ٦٣٪ی ئەو کارمەندانە (یان زیاتر لە ٢,٨٠٠ کەسیان لە ناوخۆی هەرێمن. کارمەندە ناوخۆییەکان هەر کرێکارە لێهاتووەکان نین بە تەنها، بەڵکو بەرپرسانی باڵای جێبەجێکردن و بەڕێوەبەری گشتی و کارگێڕی و چەندین ئاستی تریش دەگرێتەوە. سەرەڕای ئەوەش، لەگەڵ گەشەسەندنی توانای بەرهەمهێنان لە ناوچەکەدا، هێزی کاریش فراوانتر دەبێت. دەستەی بەڕێوەبردنی ڕاهێنانی کارمەندان بۆ پرۆسەی بەرهەمهێنان پێشبینی دەکات کە لەگەڵ هەر زیادبوونێک لە توانای بەرهەمهێنان، نزیکەی (٢٠٠) هەلی کاری نوێ بۆ هەر (١٠٠) هەزار بەرمیل نەوت لە ڕۆژێکدا دەستەبەر دەبێت.

• **گواستنەوەی زانیاری:** کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕن لە گواستنەوەی زانیاری و شارەزایی بۆ وەبەرهێنە ناوخۆییەکان، و هاوکارن لە گەشەپێدانی پیشەسازی نەوت و گاز لە هەرێمی کوردستان و بوار بۆ هەرێم دەڕەخسێنن تواناکانی خۆی بنیات بنێت.

• **وەبەرهێنان:** کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان بە بڕە پارەیەکی زۆر لە هەرێمی کوردستان سەرمایەگوزاری دەکەن، جا ئەو وەبەرهێنانە لە بواری بنیاتنان و بەگەڕخستنی ژێرخانی نەوت و گاز بێت یان لە بواری بەرهەم و خزمەتگوزارییە ناوخۆییەکان یان بۆ بواری نیشتەجێکردن بێت، یان بۆ خەرجی بە هەزاران کارمەند بێت. لە بەرامبەردا ئەم سیستمە ئایکۆلۆجییە قازانجێکی زۆر بە ئابووری ناوخۆیی دەگەیەنێت، و هاندەر دەبێت بۆ چالاکییە ئابوورییەکان و ڕەخساندنی هەلی کار.

• **باج و پێدانی پارەی لێپرسراوێتی کۆمەڵایەتی کۆمپانیاکان:** سەرەڕای هەندێک لە باجە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکان، کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان بە ڕێژەی ١٠٪ ڕسوماتی جۆراوجۆری تایبەت بە لێپرسراوێتی کۆمەڵایەتی کۆمپانیاکان دەدەن بە حکومەتی هەرێم. ڕێژەی زۆری ئەم ڕسوماتە بۆ خۆشگوزەرانی و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری دانیشتوانی ئەو ناوچانە تەرخان دەکرێت کە نەوتیان تیادا دەردەهێنرێت. بۆ بەرچاوڕوونی زیاتر لەسەر پارەدانی کۆمپانیاکان لە بواری لێپرسراوێتی کۆمەڵایەتی و نموونەیەکی ڕوون لەو بارەیەوە، سەردانی ئەم لینکە بکە:

http://mnr.krg.org/index.php/en/the-ministry/contracts/new-psc

پێداچوونەوە بە بەرهەمی نەوتی هەرێمی کوردستان و هەناردەکردن و بەکارهێنان و داهاتەکانی نەوت

١٤. ئایا لەلایەن دەستەیەكی سەربەخۆ و متمانەپێكراوەوە پێداچوونەوە دەكرێت بە ڕاستی و دروستی ئەو ژمارانەی بڵاودەكرێنەوە و پەیوەندییان بە سێكتەری نەوتەوە هەیە؟

چەند ساڵێكە بە شێوەیەكی ڕێكوپێك دەستكراوە بە كۆكردنەوەی ئەو ژمارانەی ئەژمار كراون و پەیوەندییان بە كەرتی نەوتەوە هەیە و لەلایەن وەزارەتی سامانە سروشتییەكانی هەرێمی كوردستانەوە ڕاگەیەنراوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ كاروباری نەوت و گاز لە حكومەتی هەرێمی كوردستان بۆ لێكۆڵینەوەی زیاتر لە ڕاستی و دروستی ژمارەكان، هەر بۆ ئەم مەبەستەش، هەردوو كۆمپانیای (دیلۆیت) و (EY)ی نێودەوڵەتی كە پێشڕەون لە بواری وردبینی ڕاسپاردووە بە شێوەیەكی سەربەخۆ پێداچوونەوە بكەن بۆ لایەنە سەرەكییەكانی ئەو سێكتەرە، و لە بەشی یەكەمدا پشتڕاستكردنەوەی ئەو ژمارانەی كە پەیوەستن بە بەرهەم و هەناردەكردن و بەكارهێنان و داهاتی نەوتی هەرێمی كوردستان كراوە، لە ڕێكەوتی ١ی كانونی دووەمی ٢٠١٧ بۆ ٣٠ی حوزەیرانی هەمان ساڵ.

مەبەست لە ڕاسپاردنی كۆمپانیای (دیلۆیت) بۆ دڵنیابوونەوەیە لەوەی كە سەرجەم ژمارە ڕاگەیەنراوەكان بە وردی لەلایەن دەزگایەكی سەربەخۆ و باوەڕپێكراوەوە پێداچوونەوەیان بۆ دەكرێت كە هیچ بەرژەوەندییەكی تایبەتی نییە، و پسپۆڕ و شارەزایە و بەناوبانگە و دەتوانێت ببێتە جێی متمانەی هەموو لایەنە پەیوەندیدارە ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەكان.

١٥. (دیلۆیت) كێیە و بۆچی بۆ ئەم پێداچوونەوەیە دەستنیشان كراوە؟

كۆمپانیای (دیلۆیت تۆش تۆهماتسۆی سنووردار)، كە ناسراوە بە (دیلۆیت)، یەكێكە لەو «چوار گەورە» كۆمپانیایەی بواری ژمێریاری و وردبینی كە گەورەترین تۆڕی خزمەتگوزاری جیهانین لە بواری ئەژماركردنی داهات و ژمارەی كەسانی پسپۆڕەوە. لەگەڵ زیاتر لە ٢٤٤,٤٠٠ ئەندامی پسپۆڕ لەو كۆمپانیایانەی كە خزمەتگوزاری لە بواری وردبینی و باج و ڕاوێژكاری و ڕاوێژكاری دارایی و ڕاوێژكاری پەیوەندیدار بە كاری سەركێشی و خزمەتگوزارییە پەیوەندیدارەكان لە زیاتر لە ١٥٠ وڵات و ناوچەی جیاجیا پێشكەش دەكەن، (دیلۆیت) كۆمپانیایەكی باوەڕپێكراوە لە سەرتاسەری جیهان و وەك پێوەر و خاوەن بڕیار لە بواری كارەكەیدا پشتی پێ دەبەسترێت.

ئەنجومەنی وەزیرانی حكومەتی هەرێم بە بڕیاری (ژمارە ٧٣) كە لە ٣ی شوباتی ٢٠١٦ دەرچووە، كۆمپانیایەكی نێودەوڵەتی بواری وردبینی ڕاسپارد بۆ پێداچوونەوە بە سێكتەری نەوت و گاز لە هەرێم و ئاشكراكردنی ئەنجامەكەی لە پابەندبوونی حكومەتی هەرێم بە شەفافیەت و خواستی حكومەت بۆ پتەوكردنی متمانەی خەڵك بە سێكتەری نەوت و گاز، و هەوڵە بەردەوامەكانی بۆ بەرەوپێشبردن و چاكسازیی لە سامانی گشتی سەرچاوەی گرتووە. جگە لەوەش جێبەجێكردنی بڕگەی (شەشەم)ە لە ماددەی ١٥ لە یاسای ژمارە ٢٢ی ساڵی ٢٠٠٧ كە تایبەتە بە نەوت و گازی هەرێمی كوردستان كە دەخوازێت پێداچوونەوە بكرێت بە داهاتەكانی نەوت و گاز لە هەرێمی كوردستان و بخرێتە بەردەم ڕای گشتی، لە هەمان كاتدا سندوقی داهاتی نەوت و گاز بەرپرسیارێتی خۆی جێبەجێ بكات بە پێی پرەنسیپ و پێوانەی دەستپێشخەریی نێودەوڵەتی بۆ شەفافیەت لە بواری پیشەسازییە دەرهاتووەكان (Extractive Industries Transparency Initiative)) (EITI)) كە لە بەندی ٤ - ٩ی دەستپێشخەرییەكەدا هاتووە:

- پێویست دەكات خەرجی و داهاتەكان لەلایەن دامەزراوەیەكی متمانەپێكراوی سەربەخۆوە بەراورد بكرێن (مطابقة) كە پێوەرەكانی وردبینی نێودەوڵەتی پیادە دەكات، و ڕای ئەو دامەزراوەیەش بڵاوبكرێتەوە سەبارەت بە بەراوردكردنەكە بە دەرخستنی دەرئەنجامەكان.
- پێویستە بەراوردكردن (مطابقة) ئەنجام بدرێت لە نێوان شایستەی خەرجكراو بۆ كۆمپانیا نەوتییەكان لەگەڵ داهاتی بەدەستهاتوو بۆ حكومەت لەلایەن دامەزراوەیەكی سەربەخۆ كە پێوەرە پیشەییە نێودەوڵەتییەكان پیادە دەكات.

سەرەڕای ئەوەش، ماددەی ٧ لە یاسای پەرلەمانی كوردستان ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠١٥ تایبەت بە سندوقی كوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەكان ئەوە دەخاتە ڕوو كە پێویستە سەرجەم داتاكانی تایبەت بە ژمێرە و چالاكییەكانی سندوقی كوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەكان ئاشكرا بكرێن و لەلایەن كۆمپانیای ژمێریاریی جیهانیی لێهاتوو و متمانەپێكراو پێداچوونەوەیان پێدابكرێت و ئەژمێرەكانیان وردبینی بكرێنەوە، هەروەها پێویستە چالاكی و ڕاپۆرتی كۆمپانیاكانی ژمێریاریی جیهانی بدرێتە ئەنجومەنی وەزیران.

سەرەڕای ئەوەش، لە بڕگەی (٤)ی ماددەی (٧)ی ئاماژەپێدراوی سەرەوەدا هاتووە كە پێویستە ستاندەردی ژمێریاریی پەیڕەوكراوی جیهانی جێبەجێ بكرێت بۆ مسۆگەركردنی شەفافیەت و دركاندن لە پرۆسە داراییەكاندا.

حكومەتی هەرێم كۆمپانیای (دیلۆیت)ی هەڵبژارد لەسەر بنەمای تەندەرین بە كەمترین نرخ و بە پێی بڕیاری ژمارە (٧٣)ی ئەنجومەنی وەزیران كە لە بەرواری ٢٠١٦/٢/٣ دەرچووە و تیایدا داوا كرابوو پێداچوونەوەیەكی نێودەوڵەتی ئەنجام بدرێت لەلایەن «هەر چوار گەورە كۆمپانیاكە»: (دیلۆیت، PwC، EY و KPMG) كە پێشنیارە هونەری و داراییەكانیان پێشكەش بكەن، ئەمەش لەسەر بنەمای پێوەرە نێودەوڵەتییە وردەكانی بانكی نێودەوڵەتی پێداچوونەوە و هەڵسەنگاندنیان بۆ كراوە، بۆ ئەوەی لەسەر بنەمایەكی ڕوون و بە پێی پێوەرە سەرەكییەكانی كاركردن كۆمپانیایەك بۆ ئەو پڕۆژەیە دەستنیشان بكرێت.

١٦. پێداچوونەوەی كۆمپانیای (دیلۆیت) بۆ داتاكانی نەوتی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی ٢٠١٧ چۆن هەڵدەسەنگێنیت؟، و ئەو ڕێوشوێنانە چین كە گیراونەتەبەر بۆ دڵنیابوونەوە لەوەی كە پێداچوونەوەكە بە شێوەیەكی سەربەخۆ ئەنجام دراوە؟

كۆمپانیای (دیلۆیت) لەسەر داوای ڕاستەوخۆی لایەنە پەیوەندیدارەكان پێداچوونەوەی كردووە بە داتاكانی نەوتی حكومەتی هەرێمی كوردستاندا، بۆ سێ مانگی یەكەمی ساڵی ٢٠١٧ لە بواری هەناردەكردن و بەكارهێنانی نەوتی خاو لەگەڵ داتای ئەو داهاتانەی كە لە خشتەی ژمارە (١) لە ڕاپۆرتەكەدا خراوەتەڕوو. لە كاتی پێویستیشدا كۆمپانیای (دیلۆیت) بەڵگەنامەی زیاتری دەستخستووە و كۆبوونەوەی جۆراوجۆری لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكاندا كردووە بۆ بەدواداچوونی زیاتر لەسەر داتاكانی نەوت.

(دیلۆیت) ڕاستەوخۆ چاوی كەوتووە بە چەندین كەسایەتی پەیوەندیدار بە بواری نەوت بۆ لێكۆڵینەوە و وردەكاری زیاتر لەسەر ئەو زانیارییانەی لە خشتەی ژمارە (١)دا ئاماژەیان پێكراوە بە بێ ئەوەی بۆ هەموو داواكارییەكان بگەڕێتەوە بۆ ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ كاروباری نەوت و گاز (RCOGA) یان وەزارەتی سامانە سروشتییەكان. ئەمەش وایكردووە كە پێداچوونەوە بە ڕاستی و دروستی هەموو زانیاری و داتاكانی نەوت بە شێوەیەكی سەربەخۆ بەڕێوە بچێت.

١٧. ئەنجامی كۆتایی پێداچوونەوەكەی كۆمپانیای (دیلۆیت) چی بوو؟

پێداچوونەوەكەی كۆمپانیای (دیلۆیت) زیاتر سەرنجی خستە سەر هەناردەكردن و بەكارهێنان و داهاتەكانی نەوتی هەرێم، لەگەڵ ڕاپۆرتی یەكەم كە (لە بەرواری ١ی كانونی یەكەمی ساڵی ٢٠١٧ تا ٣٠ی حوزەیرانی هەمان ساڵ)، واتا (نیوەی یەكەمی ٢٠١٧) ئامادە كرابوو. ژمارەكان لەسەر بنەمای پێداچوونەكەی (دیلۆیت) لە خشتەی ژمارە (١)ی ڕاپۆرتەكەدا خراوەتەڕوو كە تایبەتە بەم بوارانەی خوارەوە:

هەناردەكردن و بەكارهێنانی نەوتی خاو:

- نەوتی خاوی هەناردەكراو لەڕێی بۆرییەكانی نەوتەوە. (بە بەرمیل)
- نەوتی خاوی هەناردەكراو لەڕێی تانكەرەوە. (بە بەرمیل)
- ڕادەستكردنی نەوتی خاو بە پاڵاوگەكان بەپێی گرێبەستی پاڵاوتن. (بە بەرمیل)
- نەوتی خاوی تەرخانكراو بۆ بەرهەمهێنەرانی نەوت. (بە بەرمیل)
- نەوتی فرۆشراو و ئاڵوگۆڕپێكراو لە ناوخۆدا. (بە بەرمیل)

شیكاری داهاتی نەوتی هەناردەكراو لەڕێی بۆرییەكانی نەوتەوە:

- پوختەی ئەو نەوتەی ڕادەستی كڕیاران كراوە. (بە بەرمیل)
- كۆی گشتی نەوتی خاوی فرۆشراو (بە دۆلاری ئەمریكی)
- تێكڕای نرخی هەر بەرمیلێك ($/ بەرمیل)

شیكاری داهاتی نەوتی هەناردەكراو لە ڕێی تانكەرەوە:

- پوختەی ئەو نەوتەی ڕادەستی كڕیاران كراوە. (بە بەرمیل)
- كۆی گشتی نەوتی خاوی فرۆشراو (بە دۆلاری ئەمریكی)
- تێكڕای نرخی هەر بەرمیلێك ($/ بەرمیل)

مامەڵە داراییەكان:

- گۆڕینی ئەژمێری بانكی كڕیاران بێجگە لە پارەی پێشەكی نوێ (بە دۆلاری ئەمریكی
- سوود و ڕسوماتی تر لە كڕیارانەوە (بە دۆلاری ئەمریكی)
- پارەی دراو بە بەرهەمهێنەرانی نەوت لە بری حكومەتی هەرێمی كوردستان (بە دۆلاری ئەمریكی)

- پارەی دراو بە لایەنی سێیەم لە بری حکومەتی هەرێمی کوردستان (بە دۆلاری ئەمریکی)
- پارەی دراو بە پارێزگای کەرکوك لە بەرامبەر نەوتی بەرهەمهێنراو لەو پارێزگایە (پارەی پترۆ دۆلار) (بە دۆلاری ئەمریکی)
- پارەی دراو بە وەزارەتی دارایی و ئابووری بۆ خەرجی تێچوونەکانی بواری پاراستنی ئاسایشی دامەزراوە نەوتییەکان (بە دۆلاری ئەمریکی)
- پارەی دراو بە کۆمپانیای دانا گاز (بە دۆلاری ئەمریکی)
- پوختەی پارەی نەختی وەرگیراو لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ فرۆشتنی نەوت لەم ماوەیەدا (بە دۆلاری ئەمریکی)
- پارەی پێشەکی نوێی وەرگیراو لە کڕیاران لە بەرامبەر فرۆشتنی بەرهەمەکانی داهاتوو پێیان (بە دۆلاری ئەمریکی)

جێی ئاماژەیە کۆمپانیای (دیلۆیت) هیچ ڕاپۆرتێکی لەسەر داتاکانی بەرهەمهێنانی نەوت لەم ماوەیەدا نەخستووەتە ڕوو، بە مەبەستی چاوەڕوانی پاکتاوکردنی ئەژماری بەرهەمەکانی نەوت بۆ ساڵانی ٢٠١٤ و ٢٠١٥ و ٢٠١٦.

١٨ – بۆچی پێداچوونەوەکەی (دیلۆیت) زۆر بە گرنگ دادەنرێت؟

ڕاپۆرتەکانی پێداچوونەوەی (دیلۆیت) گرنگییەکی بەرچاویان هەیە لەبەر ئەوەی بۆ یەکەمجارە لەلایەن کۆمپانیایەکی نێودەوڵەتیی سەربەخۆوە بە شێوەیەکی فەرمی پێداچوونەوە بکرێت بە داتاکانی بەرهەمی نەوت و هەناردەکردن و بەکارهێنان و داهاتەکانی نەوت لە هەرێم، ئەمەش بوار بۆ هاووڵاتییان دەڕەخسێنێت بە وردی چاودێری داهاتەکانی نەوت بکەن، و بە ڕوونی ژمارەکان لەسەر گەورەترین ئاستی هەناردەی داهاتەکان لە هەرێم ببینن.
ئاشکرایە کە شەفافیەت هۆکاری گەیشتنە بە ئامانج، و حکومەتی هەرێم کار دەکات لە پێناو بڵاوکردنەوەی هەستی لێپرسراوێتی، داوا لە دەستە و ڕێکخراوەکانیش دەکات لە حکومەتەکەیان بپرسنەوە و داوای چۆنێتی بەڕێوەبردنی داهاتی گشتی بکەن، هەروەها هاوکار بن بۆ پێکهێنانی قۆناغێکی نوێی کۆمەڵایەتی تیایدا هاووڵاتییان ئەرك و بەرپرسیارێتییان پارێزراو بێت.

١٩. پێداچوونەوە بە داهاتەکان و ئەنجامەکانی چ بەرژەوەندییەکی هاووڵاتییانی کوردستانی تیادایە؟

پرۆسەی پێداچوونەوەی ڕاستەوخۆ لە بەرژەوەندی هاووڵاتییانی کوردستانە، و بوار دەدات بەوەی کە زانیاری تەواویان لەسەر داهاتە نەوتییەکانی حکومەتی هەرێم دەست بکەوێت و هاوکاریان دەبێت بۆ ئەوەی لێپرسینەوە بکەن لەگەڵ بەرپرسە هەڵبژێردراوەکان لەبارەی چۆنێتی خەرجکردنی داهاتەکان یان بەگەڕخستنی، ئەمەش لەگەڵ پرەنسیپەکانی دەسەڵاتی دیموکراسیدا یەکدەگرێتەوە بەو جۆرەی کە هاووڵاتییانی کوردستان هیوای پێ دەخوازن.
لەوەش زیاتر، پرۆسەی پێداچوونەوە ئەو هاووڵاتییانە دڵنیا دەکاتەوە کە جۆرێك لە بێ متمانەییان هەیە یان دوودڵن لە کاری حکومەت، تا گومانەکانیان بڕەوێتەوە و هەست بە دڵنیایی بکەن کاتێك دەزانن کۆمپانیایەکی نێودەوڵەتیی سەربەخۆی پسپۆڕ لەو بوارەدا پێداچوونەوەی ئەنجام داوە و لە ڕاستی ژمارەکانی کۆڵیوەتەوە بە تایبەتی ئەو پێداچوونەوانە ئاماژەیەکی ئەرێنین بۆ وەبەرهێنە نێودەوڵەتییەکان و هانیان دەدات کە لە سێکتەری نەوت و گازی هەرێمی کوردستاندا سەرمایەگوزاری بکەن، و هەلی کار بڕەخسێنن و لایەنی ئابووری بەرەوپێش بەرن.
هەروەها پێداچوونەوەی کۆمپانیای (دیلۆیت) بە ڕاپۆرتەکاندا دەرگا واڵا دەکات بە ڕووی دانانی پێوەری بنچینەیی لە ناوچەکەدا سەبارەت بە گرنگی و بایەخی پێداچوونەوە و چاوخشاندنەوە تا چەند پێویستن، لەگەڵ ئەوەش ژمارەیەکی زۆر لە فەرمانبەرانی کەرتی خزمەتگوزاری مەدەنی ئاشنا دەکات بە نوێترین تەکنۆلۆژیا نێودەوڵەتییەکان بۆ ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە و پێداچوونەوە بە ئەژمارەکاندا و بنیاتنانی تواناکانیان بۆ ئەوەی ئاستی شارەزاییەکانیان لەو بوارەدا بگوازنەوە بۆ ئەوانی تر لە ڕێی کەرتی گشتی و تایبەت لە هەرێمی کوردستاندا.

٢٠ – ئایا پێداچوونەوەی سەربەخۆی هاوشێوە لە مانگەکانی داهاتوودا ئەنجام دەدرێن، یان پێداچوونەوەکە تەنها بۆ یەك جارە؟

بە دڵنیاییەوە پێداچوونەوەی کۆمپانیای (دیلۆیت) بۆ یەك جار نییە، ژمارە فەرمی و وردبینکراوە سەربەخۆکان لەسەر کەرتی نەوت و گاز بەردەوام بڵاودەکرێنەوە. هەر کە کۆمپانیای (دیلۆیت) گەیشتە ئەنجامی کۆتایی لە پێداچوونەوە بۆ چارەکی سێیەمی ساڵی ٢٠١٧، ئەوا ڕاپۆرتەکەی بڵاو دەکاتەوە یان لەگەڵ ڕاپۆرتی چارەکی چوارەمدا بڵاوی دەکاتەوە. هەروەك پێشتریش ئاماژەمان پێ کرد، ڕاپۆرتی یەکەمی (دیلۆیت) بۆ ماوەی (٦) شەش مانگی یەکەمە. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز لە داهاتوودا ڕاپۆرتەکان مانگانە یان وەرزانە بڵاو دەکاتەوە، بە پشتیوانی هەر میکانیزمێك کە خێراتر ئەنجامەکان بدات بەدەستەوە.
لەوەش زیاتر کۆمپانیای (دیلۆیت) ڕاسپێردراوە بۆ ئەوەی پێداچوونەوە بکات بە سەرجەم ژمارەکانی ساڵانی ڕابردووشدا و دڵنیا ببێتەوە لە ڕاستی و دروستییان، بۆ ساڵانی ٢٠١٤ و ٢٠١٥ و ٢٠١٦.

٢١- ڕۆڵی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان چییە لەم پرۆژەیەدا؟

ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز لە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێداچوونەوەی کردووە بە سێکتەری نەوت و گازی هەرێمی کوردستاندا، و دەسەڵاتی باڵا و بەرپرسیاری یەکەمە لە مامەڵەکردن لەگەڵ کۆمپانیاکانی وردبینیدا. لەسەر ئەو بنەمایە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان هیچ پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ کۆمپانیاکانی وردبینی ئەژمارەکاندا نییە، بەڵکو تەنها وەك هاوبەشێکی سەربەخۆی گرنگ مامەڵە دەکات.
ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز پێکهاتووە لە چەندین کەسایەتی سیاسی جیاواز لە حزبەکانی کوردستان، بۆیە نوێنەرایەتی پاراستنی بەرژەوەندی سەرجەم پێکهاتەکانی هەرێم دەکات. هەروەها کار لەسەر ڕاپۆرتی پێداچوونەوەی کۆمپانیاکان دەکات و زۆر بە وردی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات و چارەسەری کەموکورتییەکان دەکات لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتەکاندا بۆ ئەوەی بە شێوازێکی خێرا و پیشەییانە و بە ڕوونی ئامادە بکرێن.

٢٢- ئایا پێداچوونەوە دەکرێت بە شیرینی گرێبەستە نەوتییەکان کە حکومەتی هەرێمی کوردستان وەریان دەگرێت لە کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان؟

بەپێی یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان جگە لە داهاتی فرۆشتنی نەوت، پاداشتی واژۆکردن و بەرهەمهێنان لە گرێبەستە نەوتییەکان وەردەگرێت وەك لە بڕگەی (٣٠) لە ماددەی (یەکەم) لە یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستاندا ئاماژەیان پێدراوە کە بە (شیرینی) ناودەبرێن. ئێستا هەڵسەنگاندن بۆ ڕاپۆرتی شیرینی کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان دراوە بە کۆمپانیای وردبینی نێودەوڵەتی (EY). پێداچوونەوەکە شیرینی گرێبەستی بەرهەمهێنانی هاوبەش پشتڕاست دەکاتەوە کە لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە وەرگیراوە و مافی حکومەت لەو شیرینییانە و چۆنێتی خەرجکردنی ئاشکرا دەکات. (EY) ڕاپۆرت لەسەر داهات پێشکەش دەکات و تیایدا ئاماژەش بەو تێبینییانە دەدات کە پەیوەندییان بە بەکارهێنانی ئەو داهاتانەوە هەیە کە وەرگیراون. لەلایەن کۆمپانیای (EY) داوای زانیاری لە لایەنە پەیوەندیدارەکان کراوە بۆ ئەوەی دەستبکرێت بە پێداچوونەوە و چاوەڕوان دەکرێت لە داهاتوویەکی نزیکدا ڕاپۆرتی وردبینی لەم بارەیەوە پێشکەش بە ئەنجومەنی هەرێمی بکرێت و دواتریش بخرێتە بەردەم ڕای گشتی.

٢٣. ئایا ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز وردبینی زیاتر دەکات و پلانی هەیە بۆ ئەوەی پێداچوونەوەی زیاتر بکات؟

لەگەڵ ئەو پێداچوونەوانەی ئێستا بەڕێوە دەچن بۆ ئەوەی بەشێوەی سەربەخۆ بەدواداچوون بکرێت بۆ خەرجی و داهاتەکانی نەوت و شیرینی گرێبەستەی کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکان، ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز پلانی گشتگیری هەیە بۆ پێداچوونەوە بە ئەژمارەکانی سێکتەری نەوت و گاز، کە ئەمانە دەگرێتەوە:

١. شیکردنەوەی کەموکورتییەکانی هەموو چالاکییە جۆراوجۆرەکانی سێکتەری نەوت و گاز و دارشتنی نەخشە ڕێگایەك بۆ چارەسەرکردنی لەلایەن ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گازەوە.
٢. پێداچوونەوە بە تێچوون و خەرجیی کۆمپانیا نەوتییە نێودەوڵەتییەکاندا.
٣. پێداچوونەوە بە پرۆسەی بەرهەمهێنان و شایستەکاندا بۆ هەموو کێڵگەکان بەجیا.
٤. وردبینی فرۆشراوە ناوخۆییەکان و ئاڵوگۆڕە بازرگانییەکان.
٥. پێداچوونەوە بە فرۆشراوی بەرهەمە پاڵێوراوەکاندا.

٢٤ –ئایا کارمەندانی کورد دەتوانن پێداچوونەوە بکەن بە سێکتەری نەوت و گاز لە داهاتوودا، یان هەر دەبێت پشت بە لایەنی بیانی وەك کۆمپانیای (دیلۆیت) ببەستین بۆ ئەو مەبەستە؟

وەك بەشێك لە گرێبەستە واژۆکراوەکان لەگەڵ کارمەندانی نێودەوڵەتی بۆ وردبینیی ژمێریاریی، و لە نێویشیاندا کۆمپانیای (دیلۆیت)، ئەنجومەنی هەرێمیی بۆ کاروباری نەوت و گاز بە پێویستی دەزانێت کە تیمی دیوانی چاودێری دارایی لە هەرێمی کوردستان بەشداری پێ بکرێت لە زۆربەی پرۆژەکانی وردبینی و پێداچوونەوەکانی داهاتوودا، و توانا و لێهاتووییان بەرەوپێش ببرێت لە بواری بەرهەمهێنانی نەوت و گاز، و ڕاهێنانیان پێ بکرێت لەسەر پەیداکردنی شارەزایی لەگەڵ کەرەستە نوێیەکانی وردبینی بە باشترین شێواز.
ئەم هەوڵە بۆ بەدەستهێنانی شارەزایی و جێبەجێکردنی بەشێوەی کرداری بوار دەدات بە کارمەندانی وردبینیی کورد ببنە پێشەنگ لە زۆربەی چالاکییەکانی بواری وردبینی لە سێکتەری نەوت و گاز و لە سێکتەرەکانی تری حکومەتی هەرێمدا.
لەگەڵ ئەوەشدا، زۆربەی وڵاتان لە سەرتاسەری جیهاندا بۆ پێداچوونەوە پشت بە کۆمپانیا نێودەوڵەتییەکان دەبەستن، تەنانەت زۆربەی ئەو وڵاتە گەشەسەندووانەش کە کارمەندی پسپۆڕ و شارەزای باش و پێشکەوتووی بواری پێداچوونەوەیان هەیە.
بەپێی یاسای ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠٠٨، دیوانی چاودێری دارایی لە هەرێمی کوردستان بەڕێوە دەبرێت، یاساکە دەسەڵات و بەرپرسیارێتی و سنووری کارەکانی دیوانی چاودێری دارایی دەستنیشان کردووە. دیوانی چاودێری دارایی دامەزراوەی سەرەکییە لە وردبینیکردن لە کەرتی گشتییدا، بە دڵنیابوونەوە لەوەی کە داهاتەکان بە شێوەیەکی تەندروست خەرج کراون.

٢٥. چۆن ڕاپۆرتی (دیلۆیت) دەست بخەم بۆ ئەوەی بیخوێنمەوە؟

ڕاپۆرتەکەی (دیلۆیت) بە هەر سێ زمانی ئینگلیزی و کوردی و عەرەبی نووسراوەتەوە، و بۆ زانیاری زیاتر و دەستخستنی ڕاپۆرتەکە، لەم لینکەوە سەردانی وێبسایتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکە: http://cabinet.gov.krd/

داهاتووی سێکتەری نەوت لە هەرێمی کوردستان

Questions & Answers

Kurdistan Region – Iraq
Oil & Gas Sector

پرسیار و وەڵام

هەرێمی کوردستان – عێراق
سێکتەری نەوت و غاز

٢٦. پلانی داهاتووی حکومەتی هەرێم چییە بۆ سێکتەری نەوت و گاز؟ ئایا حکومەتی هەرێم بە نیازە چی بکات بۆ ئەوەی برەو بە تواناکانی بدات و ئاستی بەرهەمهێنان بگەیەنێتە بەرزترین ئاست؟

حکومەتی هەرێم پەیوەستە بە گەشەپێدانی بەردەوامی سێکتەری نەوت و گاز لە هەرێم، بۆ ئەوەی داهات باشتر بکات و بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا کار بکات، و لەو بوارەدا شانبەشانی باشترین ئاستی نێودەوڵەتی هەنگاو بنێت.

لەگەڵ ئەنجامدانی پرۆسەی پێداچوونەوە بە ڕاپۆرتەکانی داهاتدا، حکومەتی هەرێم زنجیرەیەك چاکسازیی تری لە سێکتەری نەوتدا دەستپێکردووە بۆ دامەزراندن و دەستبەکاربوون و سەرلەنوێ ڕێکخستنەوە و برەودان بەم کۆمپانیا و دامەزراوانەی خوارەوە:

- پێکهێنانی دەستەی بەڕێوەبردنی سندوقی داهاتە نەوتی و گازییەکان لە هەرێمی کوردستان بە پێی ماددەی ٤ لە یاسای سندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەکان ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠١٢، بە مەبەستی سەرپەرشتیکردنی تەواوی داهاتی نەوت و گاز لە هەرێمی کوردستان و دڵنیابوونەوە لە گواستنەوەی بۆ سەر ژمێرەی وەزارەتی دارایی و ئابووری، بۆ ئەوەی لەگەڵ بنەماکانی شەفافیەت و درکاندنی پرۆسە داراییەکاندا یەکبگرێتەوە.
- دامەزراندنی کۆمپانیای کوردستان بۆ بەبازاڕکردنی نەوت (کۆمۆ)، کە بەرپرس دەبێت لە فرۆشتن و بازاڕگەریی نەوت و گاز، ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسەند کراوە و ڕەوانەی پەرلەمان کراوە بۆ ئەوەی بکرێت بە یاسا.
- دامەزراندنی کۆمپانیای کوردستان بۆ دۆزینەوە و بەرهەمهێنانی نەوت (KEPCO) ، ئەم کۆمپانیایە بەرپرس دەبێت لە دۆزینەوە و ئەنجامدانی گرێبەستەکانی هاوبەشیکردن یان کێبڕکێکردن لەگەڵ کۆمپانیا نەوتییەکانی تر، لە بری وەزارەتی سامانە سروشتییەکان.

ئەم چاکسازییانە بۆ بەدامەزراوەییکردنی بەڕێوەبردنی سێکتەری نەوتە، لەگەڵ دابەشکردنی ڕۆڵ و بەرپرسیارێتییەکان بە پێی ئەرك و تایبەتمەندی و بواری پسپۆڕی.

٢٧. پێویستە حکومەتی هەرێم چی بکات بۆ ئەوەی هەرێم چیتر لە بواری ئابووری و داراییدا پشت بە نەوت نەبەستێت؟

حکومەتی هەرێمی کوردستان مەترسییەکانی پشتبەستنی تەواوەتی بە نەوت لەبەرچاوە ئەگەر ببێتە تاکە سەرچاوەی سەرەکی داهات، هەر بۆیە لە ئێستادا دەستیکردووە بە پێداچوونەوە و جێبەجێکردنی زنجیرەیەك چاکسازیی بەرفراوان لەو سێکتەرانەی کە داهاتیان هەیە و وەك پێویست ئاوڕیان لێ نەدراوەتەوە، وەك باج و گومرگ و چەندین سێکتەری تری حکومی کە خزمەتگوزاریی پێشکەش دەکەن.

هەروەها حکومەت دەستیکردووە بە جێبەجێکردنی بەرنامەیەکی تێروتەسەلی بواری چاکسازی لە چەندین سێکتەردا بە مەبەستی ئەنجامدانی چاکسازیی بەرفراوان و بەرەوپێشبردنی ئەو سێکتەرانە، لەوانە: کەرتی دارایی و بانکەکان و وزە و کارەبا و ئاو و چارەسەرکردنی خاشاك و چاودێری تەندروستی و خوێندن.

لەگەڵ ئەوەشدا، پلانی حکومەتی هەرێم بۆ هەمەجۆرکردنی بواری ئابووری ئەوەیە کە بەشێك لە داهاتی نەوت تەرخان بکات بۆ بەرەوپێشبردنی بواری کشتوکاڵ و پیشەسازی و گەشتوگوزار، چونکە هەرێمی کوردستان لەم بوارانەدا لە ئاستێکی باڵادایە.

لەگەڵ هەوڵی زیادکردنی داهاتە نا نەوتییەکان بۆ بەرزترین ئاست، حکومەتی هەرێم دەیەوێت چاکسازی لە خەرجییەکانیدا بکات و چارەسەری کەموکوڕییەکان بکات، جا لە ڕێی مامەڵەکردنی ستراتیژی بێت لەگەڵ هەڵئاوسانی کەرتی گشتی یان بنەبڕکردنی گەندەڵی لە ڕێی سیستمی بایۆمەتری و چەند ڕێوشوێنێکی تر، یان لە ڕێی کەمکردنەوەی ڕۆتین لە دامەزراوە حکومییەکاندا و ئاسانکردنی خزمەتگوزارییەکان و سوودوەرگرتن لە ئامێرە ئەلیکترۆنییەکان.